

PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŠKE.

»NOVE« KREPOSTI.

Prof. A. Živković

Pod izrazom »nove kreposti« valja razumjeti takove vrsti djelovanja, što ih naše moderno doba prema svome krivom shvaćanju izdiže u red pravih kreposti. Ne radi se uistinu o nekom stvarno kreposnom djelovanju, nego o takovom radu koji u sebi više ili manje dobar, radi udaljenja od pravoga kršćanskoga duha dobiva u naše vrijeme naoko izgled osobito vrijedna djelovanja, što u očima modernoga svijeta siže čak do svoje vrsti »kreposti«. Kad ih nazivamo »nove kreposti«, želimo tim naglasiti, da ih u predašnje vrijeme, kad se mnogo više živjelo i djelovalo po načelima kršćanskoga morala, ni kršćanski duh ni kršćanski svijet nije uopće poznao. A smatramo vrijednim uprijeti prstom na njih zato, jer ćete se nerijetko i danas sresti sa zastupnicima tih modernih kreposti, negdje svijesnim a negdje nesvijesnim apostolima od Krista odijeljena modernoga mišljenja.

1) D r ž a v a k u m i r. Iz idealnih nacionalističkih pobuda, napose nakon vremena, kad su se raširile ideje političkog kodeksa N. Machiavelli-a († 1527), stalo se smatrati svaki čin moralno opravdanim, samo ako je počinjen iz ljubavi prema državi ili narodu. Ne radi se ovdje o onoj zdravoj ljubavi prema narodu i domovini, koju svaka a osobito kršćanska moralka visoko cijeni kao krepost i preporučuje kao dužnost svakoga pojedinca, nego se radi o shvaćanju što se kosi sa zdravim načelima kršćanskog morala, jer zastupa misao koju uvijek i svagdje valja zabaciti t. j. da: svrha posvećuje sredstvo. Opravdavaju tako neki i nemoralno sredstvo, tek da je upotrebljeno u interesu države ili nacije. Kršćanski moral pak toga socijalno-utilitarističkog stanovišta nikada ne može niti smije odobriti.

Među nemoralna sredstva u interesu države ne mogu se ubrojiti samo čini ubijstva, izdaje, otimačine i sl. nego i sve ono što je po sebi neopredijeljeno, ali ima da služi državi ili narodu bez obzira na prirodne i pozitivne vjersko-moralne propise. Amo idu: nerazumno gomilanje materijalnih dobara, pretjerani državni vojni izdaci, rasipanje državnog novca za svečanosti, parade, izložbe, kazališta, zabavišta svake ruke i sl.

Sve to polako čini ljude u državi spremnima, da se bace u vrtlog svjetskih uživanja bez ikakvih obzira na konačnu svrhu ljudskoga života. Ne vodeći računa o vjersko-moralnim propisima svoga naroda, takove države vrše ulogu zavodnika među svojim pukom. Tako bez vjere odgajani građani vremenom postaju potkupljivani činovnici, nemoralni oci obitelji, u razuzdanosti ogrezla omladina, ukratko: svijet koji u težnji za uživanjem ne pozna nikoga osim sebe, pa prezire svaku vlast, ljudsku i Božju. Tko dakle državu i narod vodi po ovom putu k napretku, može li se reći da je domoljub i prijatelj svoga naroda? Ako k ovima pribrojite liberalno novinstvo koje je daleko od vjersko-moralnih normativa, pisce knjiga i romana, predstave u kazalištima, kina i moderne naučne ustanove — ne ćete li se morati na svakom koraku usprotiviti toj i takovoj ljubavi koja i državu i njezine pripadnike vodi polako u vremenitu a sigurno u vječnu propast? Gdjegod se dakle radi o pretjeranoj i nerazumnoj ljubavi prema državi ili narodu, gdje se zanemaruje religija kao osnov zdrava državnog i narodnog života, imate primjer »nove kreposti«, koju treba baciti ne samo u interesu kršćanskog morala, nego i u interesu države i naroda samoga. Bogu hvala, kolikogod se imali razloga tužiti na duh modernog vremena, imamo u novije vrijeme razloga nadati se, da će pravo shvaćanje odnijeti pobjedu nad nenarodnim i nekršćanskim duhom vremena. Napose to vrijedi za duh načela na kojima počiva Nezavisna Država Hrvatska.

Nije dakle kreposno zbog države ili naroda pogodovati takovom razvitku prilika koji se udaljuje ili čak posve rastavlja od religije, kako su to nažalost činili do danas posvuda upravljači liberalnih država. Nije ni pohvalno a najmanje korisno, jer se na taj način narodni organizam polagano rastvara, kvari i uništjuje. U času potrebna otpora, takav se organizam srozava. Uzdizanje državne moći do kumira, žrtvovanje života njezinih pripadnika, funkcionara i dr. bez milosrđa, pobuđivanje na mržnju i prezir ostalih naroda, izdizanje krivih zasada o privilegiranom pozivu za vodstvo, o kolektivnom posjedovanju i sl. ne smije uzeti aspekt naučne istine, jer bi to bio krivi odgoj naroda i zavađanje u bludnju. Ne osuđujemo težnju za očuvanjem rasne čistoće, niti zaštitne mjere za čuvanjem narodne imovine, tek upozorujemo na neosnovanost pogleda koji su se u tom smjeru širili iz Amerike, pa se još i danas negdje šire.

2) **Dobrotvorne zabave, predstave, plesovi.** Ušlo je kod nas u običaj da se n. pr. za gradnju crkve, kapelice, za božićnu ili uskrсну pomoć mjesnih siromaha i sl. priređuju zabave redovno večernje s kratkim programom iza kojega se razvija ples — do zore. Dio čista prihoda se velikodušno poklanja u t. zv. dobrotvornu svrhu. Priređivači a osobito priređivačice misle obično, da su izvršili naročito pohvale vrijedno

djelo i upisuju sebi takova nastojanja u čast kao posebnu »krepost« u kojoj se odlikuju. Od toga se postupka ne znaju ograditi ni katolici i redovno ga ne smatraju ni najmanje prezira vrijednim. A ipak je takav postupak i te vrsti »kreposno« djelovanje nedostojno katolika i treba ga odsuditi.

Razlog je u ovomu: Milosrđe je kršćanska krepost, koju vršimo prema bližnjemu iz ljubavi prema Kristu. I onda kad se naš čin ne izvija izravno iz pomisli na Krista nego iz obzira na bližnjega što se nalazi u nevolji, činimo djelo svrhunaravne vrijednosti, zaslužno za vječni život, preko razumne svoje prirode približujemo se Kristu i s njim surađujemo. Ljubav dakle prema siromasima uvijek valja da ima Krista u vidu. Ljubav pak što pleše, što se kiti, oholi i neskromno pokazuje pred drugima — zar ga ima pred očima?¹ Kakova je uloga Kristova kod toga postupka, koju mu dodijeljuju tobože milosrdni kršćani? Ne misle li oni u prvom redu na sebe i na svoje svjetske prohtjeve, na uživanje pod krinkom milosrđa a najmanje na Krista? Ne dobacuju li oni uistinu otpatke sirotinji i ne postupaju li s njom nedostojno?

Osim toga: ples, zabava, razmetanje s toaletama, bučno veselje i dr. nije li sve to prigoda na grijeh? Ali i uz pretpostavku da jedan dio sudionika nikako ne zgriješi, ostaje činjenica, da su ove priredbe po svojoj prirodi navodila na grijeh. Pa ako ih i ima koji se ne budu dali zavesti na grijeh, nisu li oni sami dali loš primjer drugima i tako postali sudionicima tuđega grijeha? Pogotovo, ako su te priredbe u vrijeme koje Crkva posvećuje sabranosti (korizma, advent) i u njemu navraća ljudsku misao na skrušenost i kajanje za grijeh.

Neka se ne varaju: pod plaštem milosrdnosti nastoje ljudi na ovaj način zadovoljiti onim svojim željama, koje se s duhom Kristova evanđelja nikako ne pokrivaju. Vrijednost takove ljubavi prema siromasima spada na ništicu. Ako priređivači ne prave zabava sebe radi, nego radi ostalih koje za stvar kršćanske samilosti ne mogu na drugi način predobiti, oni postupaju protivno duhu Kristovu, jer pružaju bližnjemu prigodu na grijeh i vrše ulogu farizeja prema Kristu, za čiju ljubav žele raditi.

3) Društva za zaštitu životinja. Nitko ne će ni pomisliti da svrstavanjem ovih društava pod »nove kreposti« imamo na umu one ljude, koji se zauzimaju za životinje, bilo da im zimi pružaju hranu i zaklon, bilo da kod grubih postupaka ljudi sa životinjama nastoje tomu predusresti. Imamo na umu one koji za pse, mačke i sl. podižu skloništa i bolnice, čak im

¹ Vidi Franco-Schellauf, Gemeinverständliche Antworten auf die am meisten verbreiteten Einwendungen gegen die Religion, Wien 1913, II. Band, str. 188 i sl.

uređuju groblja i postavljaju skupe spomenike («Cimetière des chiens» u Parizu!), dok stotine i hiljade njihove braće trpi najveću oskudicu na neimaštini svake ruke. Imamo na umu naročito one dame nerotkinje, koje se cio svoj život brinu za svoga psića, a da im nije ni na pamet došla misao: da bi bilo pametnije i humanije uzeti pod svoje kakovo hrvatsko siročće, othraniti ga i školovati, te svom narodu staviti kao gotova korisna čovjeka. Za zaštitu se životinja vodi briga i sastavljaju odbori, pišu predstavke i vode deputacije predstavnicima vlasti; pokraj nebrige tih istih ljudi za ljudske potrebe u najbližoj njihovoj blizini, takav postupak zaslužuje pravu osudu, jer nije drugo nego pomanjkanje za shvaćanje ljudskoga dostojanstva. Duh koji u život privodi takova društva, nije nikao na nauci evanđelja, nego na materijalističkom shvaćanju čovjeka i njegova položaja u svijetu.

Oni koji se protiv ovom poimanju nisu shvatili, da čovjek prema životinji nema onog etičkog odnosa što ga ima prema čovjeku, jer etički odnos može postojati samo između razumnih stvorova. Nema dakle uzajamno ni prava ni dužnosti. Što čovjek ipak ne smije mučiti životinja niti im bezrazložno zadavati boli, temelji se na tom što razum ne dozvoljava čina u sebi nečovječna i neobrazloživa i što okrutni postupak sa životinjama razbukuje u čovjeku osjećaj koji može, a redovno i dovodi do grijeha (psovke, srčbe i dr.). Tko dakle želi provoditi zaštitu životinja, valja da najprije provodi oplemenjenje čovjeka na svakom koraku, jer razumno odgojen čovjek, ne će životinji bez razloga nanositi boli. Kud i kamo je dakle opravdanije posvetiti se nastojanju za oplemenjivanjem čovjeka, nego trošiti vrijeme i novac u nastojanjima, što tobože idu za dobrim ciljem u životu životinja, a zanemaruju dobar cilj i postupak u životu ljudi. Zamjenjuju dakle ljubav prema bratu čovjeku za ljubav prema životinji, pa tako čovjeka stvarno postavljaju životinji.

Ta dakle moderna »krepost« prikazuje svoje propagatore u jednoj slici koja ih ne može i ne smije preporučiti; njihov postupak — u koliko se ne može potpuno osuditi — nikako ne zaslužuje nasljedovanja. Ono dobro što ga polučće sprječavanjem koje te nehumane akcije prema životinjama, daleko je ispod one dužnosti što na njima kao ljudima leži s obzirom na njihovu braću u Kristu.

4) Izleti u prirodu. Da je čovjeku dužnost brinuti se za svoje zdravlje, te da tome u najvećoj mjeri pogoduje boravak u prirodi na svježem zraku, spojen s izvjesnim kretanjem, nema sumnje. No moderno je planinarenje zauzelo danas takav mah po gradovima, da se izleti u prirodu nedjeljom i svetkovinom smatraju neke vrsti plemenitim djelom, koje opravdava i propuste dužnosti (sv. misa, čuvanje zdravlja, izbjegavanje

grješne prigode i sl.) na te dane. Mnogi se roditelji ne brinu da li im djeca udovoljavaju svojoj kršćanskoj dužnosti, samo ako su provela dan u prirodi, na svježem zraku; a što su im djeca toga dana radila, s kim su bila u društvu, kakove su misli razvijala u sebi i što su govorila i učinila toga dana — za to mnogi i mnogi roditelji ne haje. Možda ga i obuhvati pomisao: ne će li kćerka ili sin poći po zlu radi društva u kojem se nalaze . . . , ali sve i ostane pri toj pomisli. Uvjerenje da je to za zdravlje djeteta, prevlada svako ino postupanje.

Nije ovdje mjesto da potanje raspravljam o tomu, koliko i kakovih šteta po duševni život omladine donosi naše moderno planinarenje. Na mjestu je istaći da se ova »nova krepost« našega vremena kao i druge po sebi dobre navike, izrodila u strast (rekorderi kod uspona) i zauzela mjere u suprotnosti s kršćanskim vladanjem, na dane Bogu posvećene. Zagreb je na pr. podigao na Sljemenu kapelicu gdje se svake nedjelje održaje sv. služba Božja, samo da se daje prilika onima na izletu, da udovolje svojoj kršćanskoj dužnosti. Ali što možete vidjeti? Od par stotina planinara što se toga dana razmire po Sljemenu, nema ih ni dvadesetak kod sv. Mise! Kad bi bilo kršćanskoga duha kod te omladine što polazi na izlete i kad bi kod nje postojala želja da zadovolji svojoj kršćanskoj dužnosti u nedjelju, vrlo bi lako bilo toj dužnosti udovoljiti i u Zagrebu na ranoj misi u kojoj zagrebačkoj crkvi; još bi uvijek ostalo dosta vremena za polazak i dolazak na Sljeme. Ali pomanjkanje osjećanja za ovu kršćansku dužnost samo je jedan dokaz više, da se duh vremena odalečio od Krista i da se za propise sv. Crkve jako malo mari. Ova konstatacija, znam, ne će toga stanja popraviti; popraviti ga može samo energično nastojanje svih pozvanih faktora oko odgoja omladine kod svakoga naroda. Ali dok uvjerenje o religijskom odgoju bude postojalo samo kod zvaničnih faktora, zastupnika vjere i Crkve, dotle će o nekom vidnom napretku teško moći biti govora.

*

Od pojma »nove« kreposti nije daleko ono praktično stranjenje, što su ga stariji pisci navodili pod oznakom »krive« kreposti. Pod oznakom »*krive kreposti*« spominje K. Agjić² one čine »koji se izdaju za kreposti, a nisu kreposti«. To su: a) p u k a ž e l j a (velleitas) »neplodno ono i isprazno hotenje, kada tko sceni, da je dužnosti svojoj s ispraznom samo željom zadovoljio«; b) k r i v a p o b o ž n o s t što je pojedinci na svoju ruku odabiru i izvršuju, a sva im u slatkom nekom ćutjenja nutarnjega škakljenju i u zanešenju pameti stoji«; c) d j e l a i z p r i r o d n e s k l o n o s t i ili potrebe izvršena (»iz same

² Kajo Agjić, Sastav bogoslovlja delorednog, Budim (1847), knj. I., str. 140.

naravne čudi i nagnutja, iz samog priviknutja ili telesno-naravne potreboće«); d) licemjerstvo («iliti krepost pretvorita«), naročito kad netko »njenu sliku za sredstvo nevaljanosti upotrebi«.

K ovim opaskama možemo mi danas, skoro nakon sto godina, primijetiti:

a) Danas ima mnogo više takovih koji u krivoj pobožnosti zanemaruju ono što je Crkva propisala i naložila, a u praksi provode ono i onako, kako to sebi sami zamišljaju. I to ne možda iz neznanja nego svijesno, s izvjesnom kritičarskom uobraženošću i samodopadnošću. Tako rade n. pr. oni koji govore, da se radije mole Bogu u prirodi nego u crkvi; da vjeruju u Boga, ali ne drže mnogo do svetaca koji su bili ljudi kao i mi, grješni i slabi; da je veći grijeh premrsiti utorkom nego petkom i sl.

b) I broj licemjera se povećao. Ne pripadaju amo samo oni, koji idu za sitnom osobnom korišću svojim dnevnim posjetima crkvi i istrčavanjem pred oči kod svake procesije i večernje, nego napose oni koji pred ljudima vrše djela pobožnosti, a u potaji se odaju manama kao okorjeli grješnici. Najžalosnije je, da rod licemjera ne izumire ni u redovima Bogu napose posvećenih osoba, ni svjetovnoga ni redovnoga klera.

POLAGANJE VIJENACA NA ODAR POKOJNIKA. Nema sumnje da su vijenci i cvijeće što ga rodbina, znanci i prijatelji pokojnika polažu na odar i grobove svojih dragih, znak velike ljubavi, pažnje i poštovanja prema pokojniku. Pogotovo se gomila cvijeće ako je pokojnik žensko lice, napose djevojka ili djevojčica. I teško je sebi zamisliti, da bi tkogod blizim rođacima htio uskratiti tu želju, da se na ovaj njima osobito mio način oproste od pokojnika ili pokojnice. Ti su ljudski čini razumljivi i u času kao što je oproštaj na grobu, ovijeni posebnim osjećajem svete strepnje pred veličanstvom smrti i pijeteta prema pokojniku.

Sv. Crkva se ne protivi polaganju vijenaca na odar pokojnika, tek ne trpi, da se mrtvački vijenci trajno objese na zidove crkve ili oratorija.¹ Ona preporučuje, da se vijenci otkupe milostinjom u korist misija u nezabožaćkim zemljama ili u koju drugu dobrotvornu svrhu kod kuće.² Kod nas se u Zagrebu doznaje tek tu i tamo, da je po koji taj privatnik ili društvo postupalo tako kako Crkva preporučuje, dok daleko veći broj znanaca i prijatelja šalje na odar vijence s natpisima i na taj se način odužuje uspomeni pokojnika.

¹ Decr. autent. S. R. C. br. 3909.

² Schüch-Polz (Gjanić-Strižić): Pastirsko bogoslovlje, str. 713.